

13.

La primera onada repressiva franquista a Mollet (1939 - 1945)

M. Àngels Suárez González
Centre d'Estudis Molletans

Amb l'entrada de les tropes franquistes a Mollet, el 27 de gener de 1939, comença la imposició del nou règim. La situació es capgira en qüestió de dies: l'exèrcit que entra no trobarà cap resistència, ben al contrari, serà rebut amigablement per la gent que surt al seu pas. Els militars de seguida van trobar persones disposades a col·laborar, entre elles un petit empresari dedicat a la fabricació de bicicletes, en Simeó Rabasa Singla, que es va posar a disposició de l'autoritat militar.

L'endemà de l'ocupació, el comandant militar de la plaça va constituir el nou Ajuntament, amb en Rabasa com a alcalde i les persones que ell havia triat com a regidors. Eren

catorze homes afins a la Lliga i quasi tots ells del món del comerç, petits botiguers de Mollet.

Un cop constituïda la comissió gestora comença el procés depurador. Es posen en marxa els mecanismes de control i vigilància, amb la col·laboració d'un grup de veïns disposats a la denúncia i a testificar davant dels tribunals.

Al mes de febrer es duen a terme les primeres detencions -es tracta de purgar tota oposició de fet o de pensament- i s'improvisen presons com el campanar de l'església, on els detinguts esperaran a ser condemnats en judici sumaríssim.

Desfilada de la FET y de las JONS a Mollet del Vallès, anys 40. AHMMV.

Els judicis de la repressió, els sumaríssims

Tota persona sospitosa de ser desafecta al règim s'exposava a ser jutjada per un tribunal militar en consell de guerra.

Per tal de castigar els vençuts que havien defensat la República, el Règim es va dotar de lleis repressives: durant el primer franquisme, als detinguts se'ls condemnarà tot basant-se en el Codi de Justícia Militar de 1890 i el Ban de Guerra del 28 juliol de 1936.

Els processats podien ser acusats de tres delictes, tipificats al *Código de Justicia Militar*:

- el de rebel·lió o adhesió a la rebel·lió militar, que es castigava amb penes que anaven des de la pena de mort fins als 20 anys i un dia de reclusió major
- el d'auxili per cometre la rebel·lió militar, que es castigava amb penes de reclusió menor (que anaven dels 20 anys fins als 12 anys i un dia de reclusió)
- el d'excitació o incitació a la rebel·lió militar, que es castigava amb penes de presó major (que anaven dels 12 anys fins als sis anys i un dia de presó)

A Catalunya es van obrir 81.966 procediments, que van anar a càrrec del *Tribunal de la Auditoría de Guerra de la IV*

Región Militar. D'aquests, 153 corresponen a persones que estaven relacionades amb Mollet, perquè n'eren nascudes, hi residien o bé perquè estaven implicades en fets succeïts a la localitat¹. Aquests 153 processats suposen el 2,5% de la població molletana, que al 1939 era de 6.066 persones. Els detinguts van ser processats, majoritàriament, pel Jutjat Militar de Granollers.

Entre els procediments judicials consultats es poden distingir diferents tipologies:

- a. Els sumaríssims. A Mollet se'n van obrir 139 i es dividien en sumaríssims d'urgència i sumaris ordinaris. Els d'urgència se suposa que eren casos més greus, en funció de la importància de la persona o dels fets que s'imputaven, i hi havia pressa en dictar i executar la sentència. L'altre tipus eren els ordinaris, on se suposa que es donava més temps entre la instrucció de l'expedient i la celebració del Consell de guerra. Els sumaríssims d'urgència a Mollet van constituir el 37% i els ordinaris el 63% del total.
- b. Expedients de depuració de funcionaris. Tots els funcionaris civils estaven obligats a presentar davant del *Juzgado Especial de Depuración de Funcionarios Civiles* una declaració jurada sobre les seves activitats abans i després del 18 de juliol de 1936. Amb la declaració se'ls obria un expedient personal per determinar si havien

de ser depurats. De Mollet hem localitzat dotze depuracions, que corresponen majoritàriament a mestres nacionals.

- c. Diligències prèvies. En tenim 6, que corresponen a procediments en què es van dur a terme les investigacions per esbrinar l'existència d'algun delictes, però no es va trobar cap motiu de sanció. A l'expedient es fa constar "sin declaración de responsabilidad", es dona per tancat el procediment i s'arxiva la causa.

En aquest estudi no es tractarà la depuració de funcionaris; per tant, ens referirem només als 141 sumaríssims i diligències prèvies.

Causas de l'obertura d'un procediment judicial

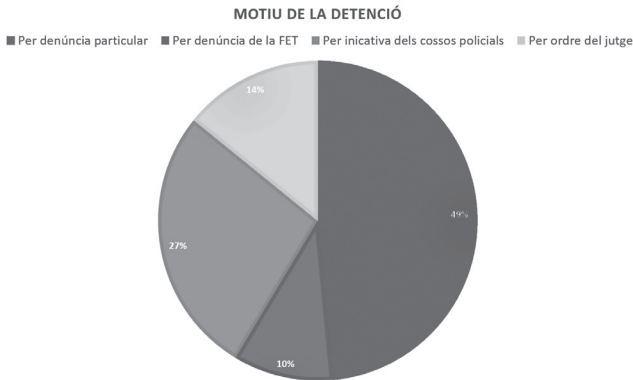
- a. Per una denúncia davant de la Guardia Civil o d'una altra autoritat, s'obren el 41,1% dels expedients. La denúncia podia venir d'un particular o de la mateixa Falange:
 - a.1. El 34% dels procediments corresponen a denúncies de particulars. Les autoritats franquistes van cercar la col·laboració de la població en la repressió a través de la delació i la van trobar. Un ban de l'Ajuntament de Mollet cridava a la població "Para que se declare en contra de

los del Comité, milicianos, etc. del periodo rojo con el objeto de dar facilidades al Sr. Auditor de Granollers que se halla instruyendo los sumarios de varios encartados de nuestra población“²

- a.2. El 7% de les denúncies són fetes pel Cap de la FET y de las JONS de Mollet, que complia amb la seva missió de depurar tots els no adictes al Glorioso Movimiento Nacional.
- b. Com a conseqüència dels informes que es demanaven des d'un camp de presoners s'obren el 21,2% dels procediments estudiats.
- c. Per iniciativa del cos policial seran arrestats el 19,1% del total dels processats.
- d. Per ordre del Jutge Militar de Granollers, que ordenarà l'arrest del 9,9% dels encausats. Són sobretot casos polítics.
- e. Arran de presentar-se voluntàriament a l'autoritat el futur encartat, representen un 2,8% del total.
- f. D'un 3,5% no s'especifica com s'inicia el procediment.
- g. Altres, un 2,1%.

Podem comprovar el gran pes que va tenir la denúncia en les detencions i processament dels encausats: el 41,1% dels detinguts ho són com a conseqüència d'una delació.

Un cop feta la denúncia es procedia a la detenció de l'inculpat.

Gràfic 1. Elaboració pròpia, segons les dades extretes dels procediments judicials.

Les detencions

Les detencions podien ser dutes a terme per la Guardia Civil, la policia, la Brigada Político-Social i la Brigada de Investigación Criminal. A Mollet la immensa majoria dels encausats, el 68,79%, seran detinguts per la Guardia Civil i el 2,83%, per una altra autoritat.

El nombre més gran de les detencions va tenir lloc tot just en acabar la guerra, sobretot els sis primers mesos, del febrer a l'agost, en què es detenen el 66,6% del total: és l'etapa més repressiva. Durant tot l'any 1939 tenen lloc el 79,4% de les detencions.

Segons avancem en el temps el nombre de detencions va disminuint. Al 1940 li correspon el 9,9%; al 1941 es deté el 9,9%; al 1942, el 3,5% i al 1943 tenen lloc les darreres detencions, amb un 1,4% del total.

Les declaracions

Un cop l'acusat era detingut s'instruïa el procediment amb les declaracions del denunciador, dels testimonis, del mateix acusat i amb els informes de l'alcaldia, la FET local i la Guardia Civil de Mollet.

Era el jutge instructor el que demanava els informes. També sol·licitava el nom de persones que poguessin declarar sobre l'encartat o bé, si ja coneixia el nom d'aquestes, demanava a l'Ajuntament que les cités per anar a declarar a Granollers. La citació comportava l'obligació de declarar amb l'advertència que “en caso de incomparecencia incurrirá en responsabilidad criminal”.³

L'informe de l'Alcaldia recollia el nom del presoner, l'edat, la professió, la conducta i l'afiliació política durant

la guerra. Entre l'informe de la FET y de las JONS i el de l'Alcaldia hi havia poques diferències: semblaven una còpia. D'una altra banda, l'informe del comandant de la Guardia Civil de Mollet solia ser el més imparcial.

Aquests informes i les declaracions dels testimonis són d'una importància crucial, perquè seran la base sobre la qual es dictarà la sentència.

Característiques dels detinguts

La major part dels detinguts, el 95,7%, eren homes, front a només sis dones (a més, d'aquestes, la meitat van ser declarades sense responsabilitats).

El 63,8%, eren joves d'edats compreses entre els 20 i els 39 anys, (només hem trobat un noi que tenia menys de 20 anys (0'1%). Li segueix amb importància el grup que tenia entre 40 i 55 anys, són el 29'7%. La major part dels detinguts eren casats, el 64% del total, mentre que els solters constituïen el 30,9%, un 3,5% eren vidus i del 4,9% que resta no s'especifica l'estat civil.

Respecte a l'origen dels acusats, un 68% eren catalans i d'aquests, un 40'4% eren fills de Mollet. Respecte als nascuts fora de Catalunya, podem destacar la importància dels vinguts de Múrcia, que representaven un 9'2% del total.

Per sectors econòmics, constatem el pes dels treballadors de la indústria, que representaven el 52,9% dels encausats. Hem de pensar que per aquella època Mollet comptava amb un nombre important d'obrers industrials, que treballaven en fàbriques com la Teneria Moderna Franco Española, (coneguda com la Pelleria), les tèxtils de Can Fàbregas, Can Mulà, el Cotó i, a més, la Farinera Moretó. Durant la guerra aquestes fàbriques van ser col·lectivitzades, tot formant-se comitès de fàbrica que després es mirarien de purgar. Respecte a les professions majoritàries, trobem la d'adober i blanquer, que corresponien, gairebé totes dues, a treballadors de la Pelleria (un 22,7%).

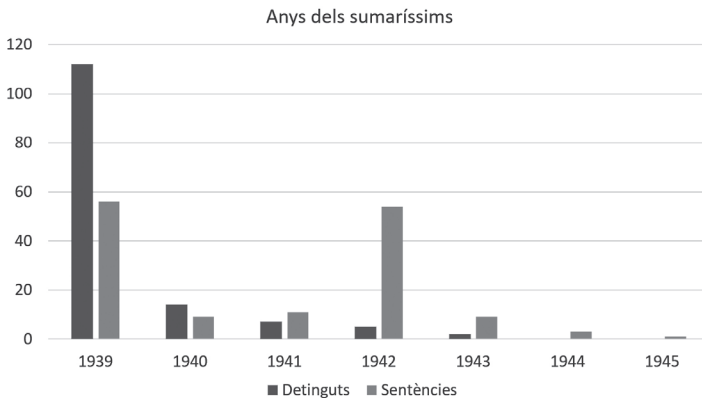
En importància segueix el sector terciari, amb el 30,8% dels detinguts. Als anys 30 Mollet comptava amb 176 comerços. En darrer lloc podem parlar del sector primari, amb només un 7,8% de pagesos.

Quant a la ideologia i l'afiliació dels detinguts, el 88% seran acusats de ser d'esquerres: la majoria, un 52,4% eren de la CNT, seguits d'ERC, amb el 20,5% del total. Recordem que el simple fet de ser d'esquerres ja representava un delicte. D'una altra banda, tenim un 2,1% que es definia de dretes o catòlic.

Delictes contra el règim

Les acusacions per les quals es processa la major part dels inculpatos són les més greus: Rebel·lió Militar, Adhesió i Auxili a la Rebel·lió Militar. Representen el 87% de les acusacions, a les quals corresponien càstigs molt durs.

La imputació majoritària va ser la d'Auxili, amb el 48% del total de processats, que es castigava amb penes de 6 anys i un dia a 12 anys de reclusió. Li seguia, amb el 39% del total, la de Rebel·lió Militar i Adhesió, acusació molt més greu, que es castigava amb penes de 20 anys i un dia de presó fins a la pena de mort. Amb molta diferència seguia la Investigació de la seva actuació i la Depuració de la conducta, amb el 4,2% cadascuna d'elles.

Gràfic 2. Elaboració pròpia, segons les dades extretes dels procediments judicials.

Dates de les sentències

El pitjor any quant al nombre de condemnes va ser el que acaba la guerra, el 1939, amb el 39,7% de les sentències, seguit de l'any 1942 amb el 38,2%. La resta d'anys, el nombre de condemnats és molt menor. Al 1940 van ser condemnats el 6,3% del total; al 1941, el 7,8%; al 1943, el 6,3%; al 1944, el 2,1% i el darrer any, el 1945, el 0,7%.

Sentències imposades

El nombre de detencions i acusacions que es van dur a terme va ser excessiu: es va sotmetre a depuració a massa gent. La prova la tenim en que si sumem els processos que acaben en sobreseïment, els que finalitzen sense declaració de responsabilitats o bé amb l'absolució de l'acusat, la xifra arriba al 24,8% dels detinguts. D'aquests no es va poder provar la culpabilitat però van haver de patir tot el procés de la detenció, la presó i la incertesa de la sentència. El Règim es va voler assegurar que no quedava ningú fora de control.

D'una altra banda es van imposar penes molt dures: es van complir 6 sentències de mort, es van dictar 9 penes de reclusió perpètua o 30 anys de reclusió major, 4 penes de 20 anys i 8 penes de 15 anys, entre d'altres. La sentència més repetida va ser la de 12 anys i un dia de presó, amb l'11,3% dels processats.

Principals penes imposades i percentatge de condemnats:

- El 10,6% va ser condemnat a penes compreses entre la pena de mort i els 20 anys i un dia de presó.
- El 29,7% va ser condemnat a penes compreses entre els 20 anys i els 12 anys i un dia de presó.
- El 17,7% va ser condemnat a penes compreses entre els 12 anys i els 6 anys i un dia de presó.
- El 14,8% va ser condemnat a penes compreses entre els 6 anys i els 6 mesos i un dia de presó.

Els tribunals van actuar ràpidament contra tota oposició, traient de circulació qualsevol confrontació. Al mateix temps, van aconseguir crear un clima de por que s'arrossegaria fins més enllà de la mort del dictador.

Els acusats d'exercir càrrecs públics

El 9 de febrer del 39 es publica la “Ley de Responsabilidades Políticas”. El Jutge Instructor Militar de Granollers dóna l'ordre a la Guardia Civil de Mollet de detenir a “todos los sujetos que durante la dominación roja desempeñaron cargos en el Ayuntamiento”.⁴

Com a conseqüència d'aquesta llei són detingudes 12 persones, que havien estat regidors durant la guerra i són processades, en una mateixa causa, en sumaríssims d'urgència. Es tractava dels regidors d'ERC Teodor Anglada, Joan Camps, Francesc Duñó i Joaquim Prades; els regidors del PSUC Miquel Calzada, Jaume Clapés, Vicenç Falguera i Josep Gordi; els regidors de la CNT Miguel Barcala, Francesc Escalada i Josep Sans i el regidor del POUM Ametller Brugada. Representen el 8,5% del total dels detinguts.

La sentència es dictarà deu mesos més tard, el 15 de desembre de 1939, i es condemnarà a 8 anys d'inhabilitació absoluta per a exercir càrrecs públics a tots menys a dos d'ells, el Josep Sans, que és absolt i al Josep Gordi, que és condemnat a 12 anys i un dia de reclusió temporal. Aquests no van ser els únics processats per exercir càrrecs públics: un 20'5% del total dels processats van patir aquesta acusació.

Els condemnats a mort

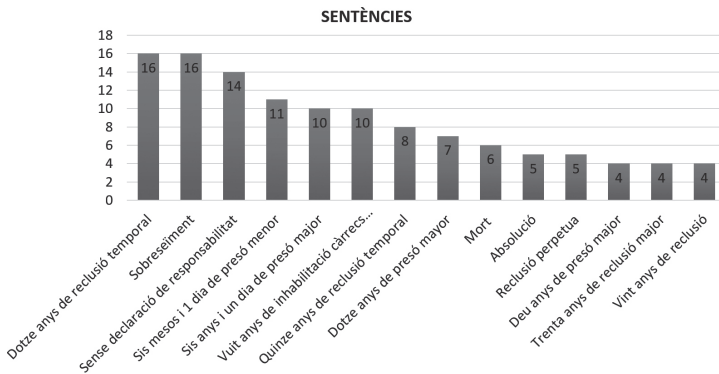
Sis persones seran executades: Joaquin Aguirre Marata, Josep Fortuny Torrens, Josep Maynou Camps i Miguel Ventura Coll, al 1939; Francisco Pallarés Espinosa al 1940 i Guillermo Salabert Ventura, al 1942.

D'ells, tres eren naturals de Mollet, on hi residien: Fortuny, Ventura i Maynou, persones molt conegudes al poble.

A dos d'ells se'ls jutja per fets comesos fora de Mollet: Guillermo Salabert i Francisco Pallarés. Cal remarcar que els condemnats a mort són processats molt de pressa (en tots els casos menys en els dos de fora): els expedients es resolen entre els mesos de maig i juny de 1939. Aquestes sentències exemplars seran de les primeres condemnes en dictar-se.

Destaquem el cas d'en Josep Fortuny, que va ser alcalde durant la guerra, de gener 1937 al juny de 1938. El seu pes polític jugarà en contra seu: com a alcalde li van voler fer pagar els delictes que s'havien comès a Mollet durant la guerra.

*“La comisión lo considera como uno de los mayores responsables de lo ocurrido en Mollet y su comarca. Propagandista anticatólico que intervino en los sucesos del 6 de octubre del 34”*⁵

Gràfic 3. Elaboració pròpia, segons les dades extretes dels procediments judicials.

Els condemnats a reclusió perpètua o a 30 anys de reclusió

Tres persones més van ser condemnades a mort i se'ls commutarà la pena per 30 anys de reclusió: Vicente Falomir Linares, condemnat al 1939 i commutat al 1944; José López Tarragona, detingut al 1941 acusat d'Adhesió a la Rebel·lió, jutjat l'any 1942 i condemnat a mort (pena commutada per 30 anys de reclusió major) i Joan Moly Riquer, que serà l'últim condemnat de tots els processats de Mollet, el dia 11 de juny de 1945. Ho va ser a mort i no li van commutar la pena (per 30 anys de presó) fins al 29 de novembre de 1951.

Cinc persones seran condemnades, en primera sentència, a reclusió perpètua: Enric Orra Bosch, Antonio Pérez Quiñonero i Pelegrí Pi Planellas, al 1939; Juan Belis Quintana, al 1941 i Francesc Gonzalbo Falcón, al 1942 i un altre a 30 anys de reclusió, José Ripoll Boixeda, al 1943.

Amb la sentència de Joan Moly Riquer s'acabava la primera onada repressiva a Mollet, en la qual els rebels contra la República van condemnar pel delicte de rebel·lió militar a aquells que s'havien mantingut fidels a les lleis i als principis constitucionals republicans. L'etapa se saldava amb sis víctimes mortals, cent quaranta-una persones processades, un centenar de presoners de guerra i un altre centenar d'exiliats.

A la pèrdua de la vida i la llibertat s'hi va sumar la repressió econòmica, laboral i cultural, i encara quedaven 30 llargs anys de dictadura.

Arxius consultats

AHMMV. Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès.

ATMTTB. Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona.

Bibliografia

CORBALÁN, J i GARCIA-MORENO, C. (2002) *Joan Ambrós i Lloreda. Per Catalunya i la Llibertat*. Col. Vicenç Plantada, núm. 7. Centre d'Estudis Molletans, Ajuntament de Mollet del Vallès.

CORBALÁN, J. (2004) *Els primers temps de la repressió franquista a Catalunya. "Sumaríssims d'urgència"*. Notes, 19. Centre d'Estudis Molletans, Ajuntament de Mollet del Vallès.

CORBALÁN, J. i LARDÍN, A. (2000) *Josep Fortuny i Torrents. Una biografia política*. Col. Vicenç Plantada, núm. 5. Centre d'Estudis Molletans, Ajuntament de Mollet del Vallès.

MIR, C. i altres (2002) *Violència i repressió a Catalunya durant el franquisme: balanç històric i perspectives*. Universitat de Lleida.

MOLINERO, C.; RISQUES, M. i VILANOVA, F. (coord.) (2015) *Sobre el franquisme i Catalunya*. Barcelona. Ed. EFADOS

PAGÈS, P. (2004) *Franquisme i repressió. La repressió franquista als països catalans (1939.1975)*. Universitat de València.

SOLÉ SABATÉ, J. M. (1985) *La repressió franquista a Catalunya (1938-1953)*. Barcelona, Edicions 62.

SUÁREZ GONZÁLEZ, M.A. (2000) *Els soldats molletans a la Guerra Civil*. Notes, 15. Centre d'Estudis Molletans, Ajuntament de Mollet del Vallès.

SUÁREZ GONZÁLEZ, M.A. (2000) *La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès*, Col. Vicenç Plantada, 4. Mollet del Vallès, Centre d'Estudis Molletans.

Pàgines web

Associació per a la recuperació de la memòria històrica de Catalunya. Recuperat de <http://www.memoriacatalunya.org/>. Consultat el 10/11/2016

BERNAL, À. (Dir.). (2015). Guia de la sèrie documental Procediments Judicials Militars (Sumaríssims) 1939-1980. Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Barcelona. Recuperat http://anc.gencat.cat/web/.content/anc/documents/arxiu/GUIA_SUMARISSIMS.pdf . Consultat el 10/11/2016

GONZALEZ, E. (2003) La justicia militar en el primer franquismo. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/2241005.pdf>. Consultat el 4/11/2016

Portal de Archivos Españoles – Ministerio de Educación. Recuperat de <http://pares.mcu.es/victimasGCFPortal/staticContent.form?viewName=presentacion>. Consultat el 4/11/2016

Notes

1. ATMT⁷TB. Informació tretada dels procediments judicials.
2. AHMMV. Ban del 2-06-1939. Doc. 40/1269.
3. AHMMV. Carpeta: Citacions, any 1939.
4. AHMMV. Carpeta: Citacions, any 1939.
5. AHMMV. Segons consta en un document elaborat per la Comissió d'informes de l'alcaldia.